

Rudenko tarafından Kürtçe yazmanın tıpkıbasımı ve Rusça tercümesi, notlar, Kürtçe terimler ve yer adları sözlüğüyle birlikte yayımlanmış (*Âdât u Rusûmetnâme-i Ekrâdiye / Nrvay i obychai kurdov*, Moskva 1963), ardından başka neşirleri de yapılmıştır (nşr. D. İzolî, *Âdetên Kurdistanê*, Den Haag 1979; nşr. Jan Dost, *Adat û Rusûmetnâme Ekradiye*, İstanbul 2010). Kurmançî lehçesinin Hakkârî şivesiyle yazılan eseri Şükriye Resûl Sorânî lehçesine (*Deb u Nerîtî Kurdekân*, Hevlêr 1981), Azîz Muhammedpûr Dâşbendî Farsça'ya (*Âdab u Rusûm-i Kürdân*, Hejâr'ın yazdığı giriş ve sonuç bölümleriyle, Tahran 1369 hş./1990), Abdullah Babek Pişderî Türkçe'ye (*Kürtlerin Örf ve Adetleri*, İstanbul 1998), Cân (Jan) Dost Arapça'ya (*Risâle fî âdâtî'l-Ekrâd ve tekâlidihim*, Ebûzabî 2011) çevirmiştir. 2. *Tevârîh-i kadîm-i Kürdistân*. Bâyezîdî, en büyük Kürt tarih kaynağı saydığı Şeref Hân-ı Bitlisî'nin Farsça *Şerefnâme*'sini yine Jaba'nın teşvikiyle 1859'da bu adla Kürtçe'ye çevirmiş, Şeref Han ve eserine dair bir mukaddime yazmış, müellifin süslü üslûbunu oldukça sadeleştirmiş ve bazan asıl metnin zenginliğini ortadan kaldıracak derecede ihtisara gitmiştir. Bu durum Bâyezîdî'nin elinde daha kısa bir *Şerefnâme* nüshası olabileceğini de akla getirmektedir. Eserin Saint Petersburg Saltykov Shchedrin Halk Kütüphanesi'nde (Rusya Millî Ktp.) bulunan müellif hattı nüshası, *Şerefnâme*'nin V. Velyaminov-Zernov neşriyle (Saint Petersburg 1860-1862) karşılaştırılarak J. S. Musaelian ve Kanadê Kurdo tarafından yayımlanmış (*Tavârîh-i kadîm-i Kurdistan; perevod Saraf-hana Bidlisi s persidskogo âzyka na kurdskij âzyk; izdanie teksta, predislovie, ukazateli i oglavlenie*, I, Moskva 1986), ardından Saîd Deyreşî tarafından da neşredilmiştir (*Şerefnâmeya Şerefhan Bedlisi*, Duhok 2007). 3. *Tevârîh-i Cedîd-i Kürdistân* (*Kitâb-ı Târih-i Cedîd-i Kürdistân*). *Şerefnâme*'nin tercümesinden sonra ona zeyil olmak üzere 1858'de tamamlanan bu eserin 1000 sayfa olduğu kaydedilir. Jaba'nın Fransızca'ya çevirerek 1867'de Saint Petersburg'a gönderdiği eserin, kitabın içeriği hakkında açıklamaların yer aldığı elli sayfalık önsözü dışında âkabeti bilinmemektedir. 4. *Leylî vü Mecnûn*. Jaba, Bâyezîdî'nin 1858'de mensur olarak kaleme aldığı eserin Fuzûlî'den tercüme olduğunu kaydederken Rudenko, Hâris-i Bitlisî'nin kendisi tarafından neşredilen aynı adlı manzum eserinin nesre çekilmiş şekli olduğu sonucuna varmıştır. 5. *Tercüme-i Darb-i Meşelâne*

bi-Zimân-i Kûrmâncî. Bâyezîdî'nin, Saint Petersburg Jaba koleksiyonu içinde yer alan ve Türkçe'den Kürtçe'ye çevirdiği çok sayıda atasözünü içeren bu eser 1856'da hazırlanmıştır. 6. *Risâle-i Tuhtetü'l-hillân (nihlân) fî zimân-i Kürdân*. Cevdet Hüşyâr, Bâyezîdî'nin 1866'da kaleme aldığı bu eserin Kürt dili konusunda muhtemelen bir Kürt âlimi tarafından yazılmış ilk eser olduğunu belirtir. Bâyezîdî'nin aynı yıl yazdığı, Kürtçe bazı dil kuralları ve fiil çekimlerine dair başlıksız bir çalışmasının müellif hattı nüshası da aynı koleksiyonda bulunmaktadır. Jaba bu eseri Latin harflerine aktarmış ve Fransızca'ya tercüme etmiştir. Bâyezîdî, Ali Teremâhî Hekkârî'nin *Destûr-i Zebân-ı Kürdî*'sini 1858'de istinsah etmiş, buna müellif ve eseri hakkında bir mukaddime eklemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mella Mahmudê Beyazîdî, *Kürtlerin Örf ve Adetleri* (trc. Abdullah Babek Pişderî), İstanbul 1998, s. 11-17 (M. B. Rudenko'nun Rusça baskıya önsözü); M. Alexandre Jaba, *Recueil de notices et récits kourdes*, St. Petersburg 1860, s. VIII-X; Abdülkerîm Müderrîs, *Dânişmendân-ı Kürd der Hîdmet-i İlmi u Dîn* (trc. Ahmed Havârî Neseb), Tahran 1369 hş., s. 583-586 (çevirenin eki); Rohat, *Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)*, İstanbul 1991, s. 96, 97, 98, 136, 178, 197; Kemal Burak, *Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan: Coğrafya-Tarih-Edebiyat*, İstanbul 1992, I, 208-209, 364; Kemal Mazhar Ahmed, *Tarihin Tarihi: Kürtlerde Tarih, Tarihte Kadın* (trc. Abdullah Babek Pişderî), İstanbul 1997, s. 63-66; Mehmed Uzun, *Kürt Edebiyatına Giriş*, İstanbul 1999, s. 13, 31, 43; Bâbâ Merdûh Rûhânî, *Târih-i Meşâhîr-i Kürd*, Tahran 1382 hş., II, 3-4; M. Ali Suveyrekî, *Mu'cemû a'lâmi'l-Kürd*, Süleymaniye 2006, s. 686-690; Kâmirân Abdüssamed Ahmed ed-Devsekî, *Kürdistân fî'l-ahdi'l-Osmânî*, Beyrut 1427/2006, s. 71; M. Leezenberg, "Soviet Kurdology and Kurdish Orientalism", *The Heritage of Soviet Oriental Studies* (ed. M. Kemper – S. Conermann), New York 2011, s. 87, 99; Mehmet Malmisanlı, "Osmanlı Döneminde Yazılan Kürtçe Eserler Üzerine II", *TT*, sy. 55 (1988), s. 59; J. Blau, "Jıyan u Berhemên Ehmedê Xani (1650-1701)" (trc. M. Malmisanij), *Çıra kovara kulturî*, I/3, Stockholm 1995, s. 4-5; Zeynelabidin Zinar, "Medrese Education in Northern Kurdistan", *Les Annales de l'Autre Islam*, sy. 5 (Islam des Kurdes), Paris 1998, s. 42; J. S. Musaelian, "On the First Kurdish Edition of the Sharaf-Nâma by Mullâ (Melâ) Mahmud Bâyezîdî", *Manuscripta Orientalia*, V/4, St. Petersburg 1999, s. 3-6; Cevdet Hüşyâr, *Zeğâ'irü't-türâşî'l-Kürdî fî hazâ'ini Petersburg*, <http://medlem.spray.se/alayekurdistan/kurdish%20languages%201.html> (28.06.2013); Mehmet Gültekin, "Mela Mahmud Bayazîdî", <http://www.ehmedexani.org/pages/news/print.php?id=32> (28.06.2013); Can Dost, "Muqaddimetü Kitâbi Âdâtî'l-Ekrâd ve tekâlidühüm li-Melâ Maḥmūd el-Bâyezîdî", <http://www.medaratkurd.com/?p=60> (28.06.2013); Aso Zagrosî, "Mella Mahmudê Beyazîdî (1797-1870?)", <http://aso-zagrosi.over-blog.com/article-mella-mehmude-beyazidi-1797-1870-50904238.html>; Muhsin Seydâ, "Mellâ Maḥmūd el-Bâyezîdî ve'l- ħurûc 'ani'l-me'îlûf", <http://www.syriakurds.com/2007/adab/mulla.html>.

AHMET ÖZEL

BAYRAMOĞLU, Fuat (1912-1996)

Türk diplomatı, şair ve yazar.

Ankara'da doğdu. Hacı Bayrâm-ı Veli'nin on altıncı kuşaktan torunudur. Babası Hacı Bayram Dergâhî postnişini Şeyh Tayyib Efendi, annesi Hüsniye Hanım'dır. Çocukluğu Millî Mücadele yıllarının yoksul Ankara'sında tekke atmosferinde geçti. Babasının dergâhtaki odası birinci meclisteki sarıklıların toplandığı önemli mekânlardan biriydi.

Tayyib Efendi'nin 20 Mayıs 1920'de vefat etmesi üzerine sekiz yaşında yetim kalan Fuat babasının postuna oturan ağabeyi Şemseddin Efendi'nin gözetiminde yetişti. Mahalle mektebinde başladığı eğitime kısa bir süre Dârülmualimîn'in uygulama okulu olan Tatbikat Mektebi'nde devam etti. Daha sonra Menba-ı Füyûzât Mektebi'nin ikinci sınıfına, 1921'de de Ankara Sultânîsi Kısım-ı İbtidâisi üçüncü sınıfına yazdırıldı. İlkokul diplomasını, küçük ağabeyi Reşat'ın Hukuk Fakültesi'ne yazılması sebebiyle taşındıkları İstanbul'da Pertevniyal Vâlide Sultan İlkmektebi'nden aldı. Altıncı ve yedinci sınıfları Dâvud Paşa Orta Mektebi'nde okudu. Sekizinci sınıfa geçtiği yıl ağabeyi Hukuk Fakültesi'ni bitirdiğinden ailesiyle birlikte tekrar Ankara'ya döndü ve liseyi o yıllarda halk arasında Taşmektep diye tanınan Ankara Erkek Lisesi'nde bitirdi (1931). Yüksek öğrenimini İstanbul'da Mülkiye Mektebi'nde tamamladı (1935). Bitirme tezini hocası Ali Fuat Başgil'in yanında hazırladı. Ardından askere gitti ve yedek subaylığını Söke'de yaptı. Fransızca'sını ilerletmek, bilgi ve görgüsünü arttırmak amacıyla Paris'e gitti. Ancak kaydolduğu Ecole des Science Politiques kendisini tatmin etmediği için Belçika'ya geçti ve Liège Üniversitesi'nin Sciences Politique kısmını bitirip (1939) doktora başladı. Birinci bölümünü tamamladığı "Türk Milliyetçiliği Üzerine Bir Deneme" adlı tezinin ikinci bölümünü hazırlamak üzere Türkiye'ye geldiği sırada II. Dünya Savaşı çıktığından Liège'e dönemedi ve bu yüzden doktora yarım kaldı.

Yurda dönüşünde Dışişleri Bakanlığı'na intisap etti ve Basın Yayın Genel

Müdürlüğü Etüt Heyeti üyeliği ve başkanlığı yaptı (1943-1948). Kısa bir süre İktisat ve Ticaret Dairesi'nde şube müdürlüğünde bulundu, ardından Kıbrıs'a birinci sınıf konsolos olarak tayin edildi (1949). Kudüs'te başkonsolosluk yaptı (1951-1953). Oslo (1957-1959), Bağdat (1959-1960), Tahran (1960-1962) ve Roma (1962-1963) büyükelçisi oldu. 1963'te Dışişleri Bakanlığı genel sekreterliğine getirildi. 1964'te Brüksel, 1967'de ikinci defa Roma, 1969'da da Moskova büyükelçiliğine tayin edildi. 1971 yılı sonunda Türkiye'ye döndü ve Dışişleri Bakanlığı bünyesinde yüksek müşavir oldu. 1972'de başladığı cumhurbaşkanlığı genel sekreterliğinden 13 Temmuz 1977 tarihinde yaş haddinden emekliye ayrıldı.

Diplomatlığının yanı sıra Doğu ve Batı kültürüne hâkim bir aydın, güçlü bir rubâî şairi, ince zevkli bir kültür adamı, seçkin bir araştırmacı ve çok bilgili bir koleksiyoncu olan Fuat Bayramoğlu zengin pul, tuğra ve Beykoz işi cam eşya koleksiyonlarına sahipti. Uluslar arası pulculuk sergilerine katılarak altın ve gümüş madalyalar kazandı. Tahran büyükelçiliği sırasında başlayan Beykoz işi cam eşya merakı ise zamanla bu alanın en büyük koleksiyoncusu ve uzmanı olmasını sağladı. Bu uzmanlığının ürünü olan *Türk Cam Sanatı ve Beykoz İşleri* adlı eseriyle literatüre geçti ve Hacettepe Üniversitesi tarafından "sanatta onursal doktora" pâyesiyle ödüllendirildi. Emeklilik yıllarını Kandilli'deki yalısında şiir yazarak ve ilmi çalışmalar yaparak geçirdi. Büyük dedesi Hacı Bayrâm-ı Velî hakkında yazdığı iki ciltlik eserini bu dönemde tamamladı. 30 Haziran 1996'da öldü ve Edirnekapı Mezarlığı'nda defnedildi.

Şiirle çok küçük yaşta tanışan Bayramoğlu, "Derviş" mahlasıyla yazdığı şiirleri sekizinci sınıfta iken bir araya getirip *Dîvân-ı Fuad Bayramîzâde* adıyla bir divan tertip etti. Ahmet Hamdi Tanpınar, Emin Âli Çavlı, Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin gibi fikir ve edebiyat adamlarının öğretmen olarak görev yaptıkları Ankara Erkek Lisesi'nde Ahmet Muhip Dıranas'la, Mülkiye Mektebi'nde de Cahit Sıtkı Tarancı ile dostluk kurdu. Dışişleri Bakanlığı'nda çalışırken Cevat Dursunoğlu, Bedrettin Tuncel, Suut Kemal Yetkin, İsmail Habip Sevük, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kutsi Tecer gibi edebiyat ve kültür adamlarının "çarşamba sofraları" adını verdikleri sohbet toplantılarına katılmaya başladı. Avrupa yıllarında uzak kaldığı şiire çoğu şair olan bu aydınlar arasında yeniden döndü ve hayranı olduğu Yahya Kemal'e

Fuat
Bayramoğlu
(Beşir
Ayvazoğlu
fotoğraf
arşivi)

1945'te tanıştıktan sonra rubâîye yöneldi. Klasik rubâî formunu ve vezinlerini büyük bir ustalıkla kullandı. Sade bir Türkçe ile başta Ömer Hayyâm olmak üzere bütün rubâî şairleri gibi hayat ve dünyanın geçiciliği, ölüm, hiçbir duygusu, kadere boyun eğme, tevekkül, çabuk geçen ömürden kâm alma temalarını işlemekle beraber bazı rubâîlerinde şahsî hayat tecrübelerinden kaynaklanan duygu ve düşüncelerini dile getirmişti.

Eserleri. Çeşitli dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi ve sempozyumlarda sunduğu bildirileri bulunan Fuat Bayramoğlu'nun eksiksiz bir bibliyografyası henüz hazırlanmamıştır. Kitap haline gelen eserleri şunlardır: **Şiirleri.** 1. *Rubâîler-Rubâîyyât-ı Fuad* (Tahran 1340 hş./1962; Ankara 1973). CEMTO tarafından yayımlanan bu eserde ikisi Hayyâm'dan tercüme olmak üzere seksen iki rubâî vardır. Bunlardan altmışı İranlı şair Kâzım Recevî İzed tarafından Farsça'ya çevrilmiştir. Türkçe metinlerin İlhami Turan'ın, Farsça tercümelerinin de Mustafa Zerrin'in kaligrafisiyle yazıldığı kitapta ayrıca CEMTO genel sekreteri Nûsır Assâr'ın önsözü, Yahya Kemal'in Fuat Bayramoğlu'na ithaf ettiği rubâî ve Hikmet İlaydın'la Kâzım Recevî İzed'in rubâî türü ve Bayramoğlu'nun rubâîleri hakkındaki yazıları yer almaktadır. 2. *Fuat Bayramoğlu'nun Rubâîleri* (İstanbul 1976). İlk kitaptakilere yirmi yeni rubâî eklenerek hazırlanan eserde şairin Hayyâm'dan tercüme ettiği iki rubâîye yer verilmemiştir. Bayramoğlu bu iki eser hakkında kendisine gönderilen mektupları, çeşitli gazete ve dergilerde çıkan değerlendirmeye yazılarını ve eleştirileri küçük bir kitapta toplamıştır: *Fuat Bayramoğlu'nun Rubâîleri'ni Üzerine Dost Sözleri* (İstanbul 1977). 3. *Rubâîler* (İstanbul 2002). 1977 yılından itibaren yazdığı rubâîleri ihtiva etmektedir. İlhami Turan'ın yayıma hazırlayıp Nuşin Verzende Turan'ın resimlendirdiği kitapta Ali Alparslan'ın "Bayramoğlu ve Rubâîleri" başlıklı bir yazısı bulunmaktadır. **İlmi Eserleri:** 1. *Türk Cam*

Sanatı ve Beykoz İşleri (İstanbul 1974). 2. *Hacı Bayram-ı Velî: Yaşamı-Soyu-Vakfı* (I-II, Ankara 1983, 1989). I. ciltte Hacı Bayrâm-ı Velî'nin hayat hikâyesi, Bayramîlik ve kolları, ayrıca Hacı Bayrâm-ı Velî'nin soyundan gelenler ele alınmıştır. II. ciltte Hacı Bayrâm-ı Velî Vakfı'na ait aile arşiviyle devlet arşivlerindeki resmî ve gayri resmî belgeler, Hacı Bayram'ın şiirleri ve Hacı Bayram şiirleri antolojisi yer almaktadır. 3. *Tuğralar ve Özgün Bir Mehmet IV. Tuğrası* (İstanbul, ts.). 4. *Mustafa Kemal Atatürk ve Yahya Kemal Beyatlı (Doğumunun Yüzüncü Yılında Yahya Kemal Beyatlı'dan ayrı basım, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul 1994, s. 5-50). Tercüme: Rubâîyât* (H. Goads Nakha'nin rubâîleri, Tahran 1967). **Hâtırat: Gönülden Gönüle: Fuat Bayramoğlu ile Anılarda (İstanbul 1995). İsmail Parlatır tarafından yayıma hazırlanan eser, Parlatır'la Turan Oflazoğlu'nun Fuat Bayramoğlu ile yaptıkları konuşmalardan oluşan "nehir söyleşi" mahiyetinde bir eserdir. **Mektup: Yahya Kemal'den Fuat Bayramoğlu'na Karaçi Mektupları (İstanbul 2008). Beşir Ayvazoğlu'nun yayıma hazırladığı kitap, Yahya Kemal'in mektuplarının yanı sıra bu mektuplara Fuat Bayramoğlu tarafından verilen cevaplar ve Bayramoğlu'nun Yahya Kemal hakkındaki yazılarından oluşmaktadır.****

BİBLİYOGRAFYA :

Gönülden Gönüle: Fuat Bayramoğlu ile Anılarda (haz. İsmail Parlatır), İstanbul 1995; Beşir Ayvazoğlu, *Deferimde Kurk Suret*, İstanbul 2007, s. 39-44; a.mlf., "Fuat Bayramoğlu'na Dair", *Türk Edebiyatı*, sy. 274, İstanbul 1996, s. 24-25; *Yahya Kemal'den Fuat Bayramoğlu'na Karaçi Mektupları* (haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 2008, s. 11-31; Mehmet Kaplan, "Rubâîler", *Hisar*, nr. 133, Ocak 1975, s. 6-8; "Beykoz Tutkunu Sanatçı Diplomat", *Milliyet*, 8 Nisan 1984, s. 5; "Bayramoğlu, Fuat", *TDEA*, I, 365.

BEŞİR AYVAZOĞLU

BAYTURSUNOV, Ahmed
(1873-1938)

**Devlet adamı,
Kazak dil biliminin kurucusu,
gazeteci ve şair.**

28 Ocak 1873 tarihinde Kazakistan'da Kostanay ili Cangeldin bölgesi Sarıtübek köyünde doğdu. 1891'de Turgay'da iki sınıflı Rus-Kazak okulunu bitirdi. 1895'te Orenburg'daki dört yıllık öğretmen okulundan mezun oldu. 1909 yılına kadar Aktöbe, Kostanay ve Karkaralı illerinde Rus-Kazak okullarında öğretmenlik, Karkaralı okulunda müdürlük yaptı. 1921-1925